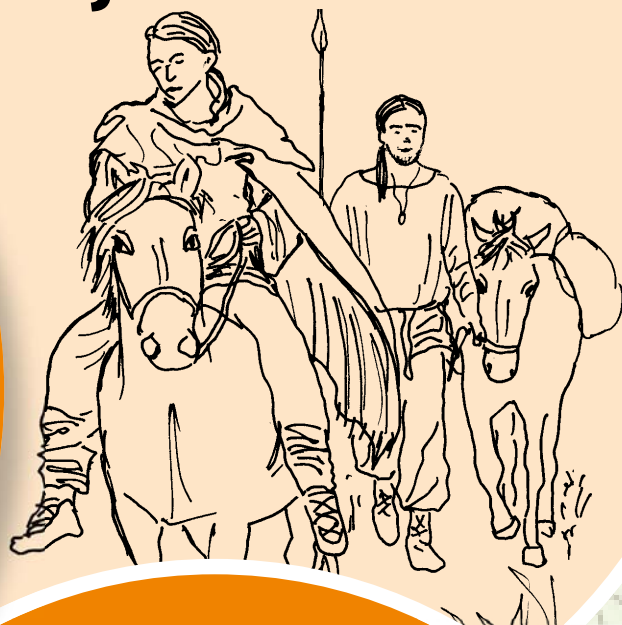

VÝPRAVA ZA KELTY DO OKOLÍ NASAVRK

Pojďte s námi!

**POZNÁVÁNÍ JE
DOBRODRUŽSTVÍ!**

**Víte, že Keltové
měli města?**

Proč se tu usadili?

**Jak žili
a kam zmizeli?**

7-12 let

3 km

Stáhněte si brožuru
a interaktivní mapu
za použití QR kódu!

Výprava začíná na náměstí v Nasavrkách u sochy sv. Jana Nepomuckého před IC (v budově je WC, které můžete využít). Půjdeme po turistické cestě k rozhledně Boika 1,5 km. Pak se můžete stejnou cestou vrátit (to ujdete celkem 3 km), nebo si výpravu prodloužíme ještě o 3 km k valům bývalého keltského oppida (tam a zpět). Cestou si budeme povídat o Keltech, ale trošku i o středověku. Na závěr můžeme v Nasavrkách navštívit expozici Po stopách Keltů.

Časový rozvrh a délka výpravy	Nástupní místo: 49.8436317N, 15.8022147E Parkování na náměstí v Nasavrkách 2,5 hod výlet i s povídáním + možnost prodloužení k bývalému oppidu 1,5 hod. 3 km v mírně zvlněném terénu + možnost prodloužení k bývalému oppidu 3 km
Informace k výpravě	Vstupné stezka volná. Pítko na náměstí v Nasavrkách. WC v infocentru na náměstí v Nasavrkách v otevírací době, tel.: 469 677 566, www.nasavrky.cz Svačina: Je možné objednat si svačtinový balíček v restauraci v keltském skanzenu, informace na tel. 733 715 980 Oběd je možný na náměstí v Nasavrkách v restauraci Šustr, pro větší skupiny lépe předem objednat: kontakt 774 130 025, při návštěvě archeoskanzenu lze objednat oběd i tam 733 715 980
Navíc	Expozice Po stopách Keltů na zámku v Nasavrkách, 35 Kč/dítě – lze objednat 2 týdny předem v informačním centru, kontakt 469 677 566, infocentrum@nasavrky.cz . Prodejna upomínkových předmětů v informačním centru na náměstí a ve skanzenu.
Co s sebou pro dospělé doprovod	Kniha: Oppidum české Lhotice aneb putování za Kelty na Chrudimsku – lze zakoupit v infocentru Nasavrky. Kniha: Keltské pohádky.
Orientační kalkulace dopravy	Autobusová doprava – autobus pro 42 osob (ceny jsou orientační) 48 Kč/km, 242 Kč/hodina čekání – lze objednat 14 dní předem u autodopravce, kontakt: Autokempink Konopáč, p. Starý 602 371 768
Aktuálnost informací	Základní informace k výpravě ověřte v TIC Nasavrky 469 677 566 a na www.zemekeltu.cz

Náročnost výpravy

nízká

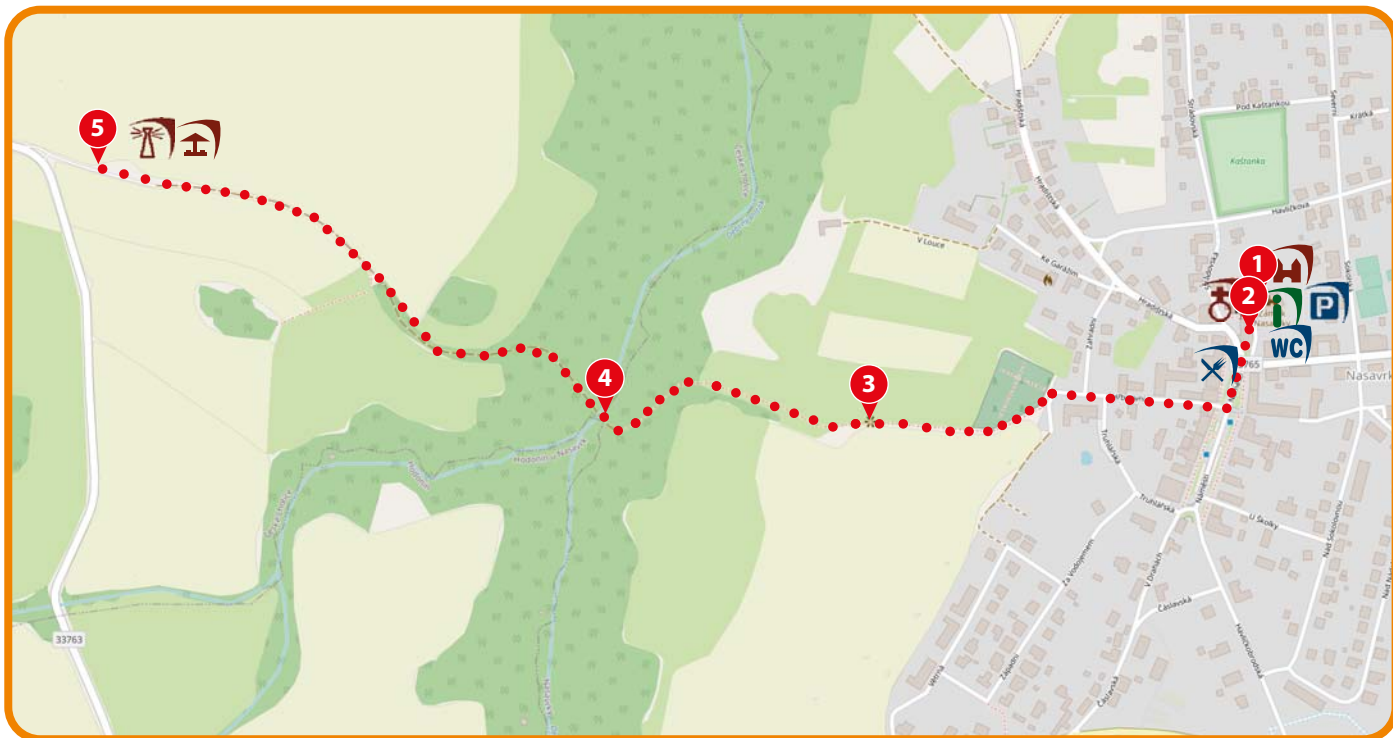
střední

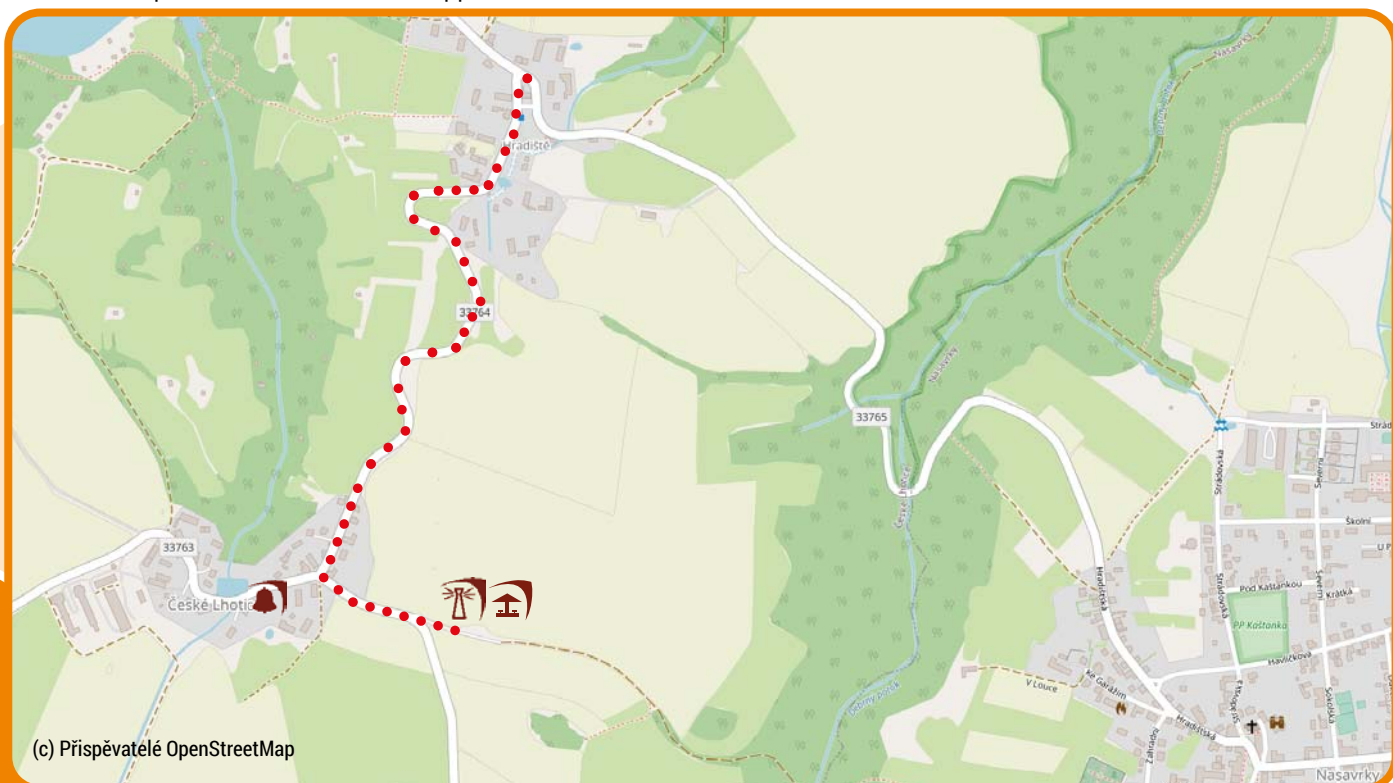
těžká

MAPOVÝ PODKLAD

Možnost prodloužení do Hradiště na oppidum

(c) Přispěvatelé OpenStreetMap

Kostel sv. Jiljí

Zámek Nasavrky

Zvonička České Lhotice

Rozhledna Boika

Infopoint u rozhledny

Parkoviště náměstí Nasavrky

Hotel Šustr

WC v infocentrum

informační centrum

1 ZASTAVENÍ – NA NÁMĚSTÍ PŘED INFORMAČNÍM CENTREM

VYPRAVĚČ VYPRÁVÍ: Stojíme na náměstí města Nasavrky. Rozhlédněte se kolem: je to náměstí, jaká v menších městečkách bývají – vede tu silnice, jsou tu široké chodníky, trávník a stromy, jsou tu obchody, restaurace... Velká budova se znakem – to je městský úřad. Vedle je kostel. Ještě se rozhlédněte po náměstí – nezdá se vám dlouhé a veliké? To je proto, že když tu lidé zakládali první domy, stavěli je u cesty. Ale u domu chtěli mít taky hospodářství, za domem pole, pastvinu a les. Každý dům stál samostatně a za ním byl pruh půdy, který patřil majiteli toho domu. Nasavrky jsou docela staré město.

Schválně: uhádnete, jak staré Nasavrky jsou?

Vím, že je to těžká otázka. První zmínka o Nasavrkách se našla v listinách starých 700 let, a to znamená, že tu aspoň malá osada musela být ještě předtím. Můžeme si tedy říct, že Nasavrky tu stojí už od středověku. Pojďme se podívat ke kostelu.

2 ZASTAVENÍ – KOSTEL SV. JILJÍ

POPIS TRASY: Postavíme se nejlépe ze strany, odkud jsme přišli, tj. před restaurací Pod Lípou.

Není moc velký, ale stejně poznáte, že to je kostel. Jak? Podle čeho?

Třeba podle věže, na které je kříž. Je to zvláštní stavba – nehodí se k bydlení.

Víte, proč má kostel věž?

Je v ní zvon, který odbíjel čas. Každý den vyzváněl při svítání, v poledne a navečer (tomuto zvonění se říkalo klekání). Lidé tehdy nenesli hodinky a zvon jim pomáhal určit čas. Ráno se zvoněním vstávali, v poledne věděli, že mají přestat pracovat a naobědvat se a večer, že se mají z pole vrátit domů, že je konec práce.

Kostel byl dřív moc důležitým místem. Lidé se v něm v neděli scházeli a modlili se k Bohu. Věřili, že Bůh jim pomáhá a stará se o ně. Ale taky se setkali se sousedy a mohli si povědět novinky a zajímavosti. V kostele se odehrávaly všechny důležité události lidského života: rodiče přinášeli malé děti ke křtu. Díky tomu se i lidé z širšího okolí dozvěděli, že se v rodině narodilo dítě. V kostele se také konaly svatby a pohřby.

Když se podíváte průhledem mezi kostelem a domem, ve kterém je restaurace, uvidíte zámek. Určitě jste už viděli mnohem větší zámky. No dobře, je to zámeček. Bydlel v něm zdejší pán, kterému celé městečko, ale i široké okolí patřilo. Dnes je v prvním patře muzeum, kde se můžete dozvědět o tom, že tu v okolí žili před dávnými časy Keltové.

Setkali jste se se slovem Kelt nebo Keltové? Víte o nich něco?

Byli to lidé, co žili v naší zemi ještě dávno předtím, než vznikly Nasavrky. Té době říkáme pravěk. A Keltové tu žili na samém konci pravěku, ve druhém a prvním století před naším letopočtem. Byli to velice dobří bojovníci, stateční a odvážní, ale taky šikovní řemeslníci, kteří uměli vyrábět užitečné nářadí a nástroje, látky, nádobí i šperky. Chovali ovce, kozy, prasata, ti bohatí taky krávy a koně a obhospodařovali svoje políčka.

Zkuste vymyslet, co Keltové mohli pěstovat.

Bylo to hodně podobné tomu, co máme na polích a v zahrádkách dneska my, jen tehdy některé dnes využívané plodiny neznali (např. brambory, kukuřici, rajčata, papriky – to všechno se do Evropy dostalo až po objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem r. 1492). Keltové tedy pěstovali hlavně různé druhy obilí (pšenici, ječmen, žito, oves, proso) a luštěniny: hrách, čočku, bob. Zeleniny byste na polích a záhonech našli mnohem míň než dnes, zato jedli různé divoké byliny a divokou zeleninu, kterou my

moc neznáme. A nesmíme zapomenout na len, ze kterého se získávalo vlákno, z něj se předla nit a z nití se tkaly látky.

Myslíte si, že Keltové mohli v takovém zámku bydlet?

Určitě by se jim to líbilo, ale v zámku bydlet nemohli. Nestavěli totiž domy ani z kamene, ani z cihel. Nepotřebovali to. Uměli si postavit dům ze dřeva a hlíny, to šlo docela rychle. A když se pak rodina potřebovala přestěhovat o kus vedle, protože tam byla lepší pastva pro jejich zvířata, stačili si nový dům postavit během léta a materiálu na stavbu, tedy stromů, měli kolem dost a dost.

U zadní stěny kostela naproti zámku je tabule naučné keltské stezky. Stezka vede výletníky na místo, kde Keltové kdysi dávno postavili město. Kousek po této stezce půjdeme a pak se vydáme na rozhlednu. Stezka je značena modrou turistickou značkou. Najdete ji tu někde?

Půjdeme zpátky kolem informačního centra a spolu s modrou značkou odbočíme vpravo ulicí Hřbitovní. Děti se můžou zapojit do hledání cesty. Trasa vede ke hřbitovu, zleva ho obchází a pokračuje loukou k místu s další naučnou tabulí Keltské stezky. Je tu i malá tabule s popsáním výhledem.

3 ZASTAVENÍ – KAMENNÝ VÝHLED

Tabulka s popisem výhledu je trošku zastrčená, ale určitě ji najdete.

V mapě je tohle místo označené jako daleký výhled. Tak se rozhlédněte do dálky.

Vidíte opravdu daleko? Na čem záleží, jestli dohlédnete daleko nebo jen kousek?

Určitě záleží na počasí, na tom, jestli máme před sebou volný prostor nebo dům, les či kopec. Důležité taky je, jak vysoko jsme nad okolím. A tady jsme na kopci a díváme se dolů do nížiny. Ten kopec je součástí vrchoviny, které říkáme Železné hory. Kopce tu nejsou moc vysoké, ale krajina má skoro horský ráz. Napadne vás, proč se jim říká „železné“?

To by vám mohli poradit ve své době už Keltové – nacházeli tu totiž kamení, ze kterého se dá tavením v ohni a peci získat železo. Říká se mu železná ruda. A Keltové už železnou rudu znali. Však se jejich době taky říká „doba železná“. Ze železa už dokázali vyrábět různé nářadí a nástroje.

Zkuste si vzpomenout, co všechno znáte ze železa a začněte u věcí, které doma a na zahrádce používáte.

(nože, nůžky, klíče, hrábě, lopaty, motyky, vidle, sekery, kladiva, pilky...) Hodně z těch věcí už Keltové znali, používali a uměli vyrobit.

Víte, jak se nazýval řemeslník, který uměl pracovat se železem a vykovat z něho třeba nůž?

Byl to kovář. Keltové si kováře moc vážili, uměl a znal něco opravdu speciálního. I v pohádkách bývají kováři dobří a stateční.

Všimli jste si těch roztroušených kamenů?

Některé jsou postavené do kruhu s jedním uprostřed. Má to představovat keltský posvátný kruh. Posvátný kruh sloužil Keltům trošku podobně jako později kostel. Taky se u něho konaly různé obřady a u těch obřadů se scházeli lidé z okolí. Taky k němu chodili lidé prosit třeba o dobrou úrodu nebo o štěstí na cestě nebo v boji.

Tady si můžete sednout a nasvačit se. I na hru je tu šikovní místo.

POHYBOVÁ HRA: Zkuste třeba honičku ve dvojicích. Dvojice stojí bokem k sobě a drží se za lokty. Babu můžete dát volnou rukou.

Půjdeme dál po modré turistické značce. Mohla by vás zmylit cesta, která vede na pole na vršku kopce. Vy jděte po vyšlapané pěšině loukou podle šipky na tabuli Keltské naučné stezky. Zachází do lesa a jde z kopce dolů k potoku.

4 ZASTAVENÍ – U POTOKA DEBRNÝ

Tenhle potok má jméno, říkáme mu Debrný. Debř – tak se dřív říkalo dolině. Jméno vlastně říká, že potok teče údolím. My přejdeme po mostě.

Víte, jak se přes potok, ale i přes řeku dostávali Keltové?

Malý potůček mohli přeskocit. Udělejte si kolem sebe místo a zkuste skočit do dálky (třeba po skupinkách). Ať víte, jak široký potok byste dokázali přeskocit. Větší potok nebo řeku přeskocit nejde. Je potřeba najít místo, kde je řeka mělká a je možné přejít vodou – přebrodit. Takovému místu se říká brod. To bylo na cestě vždycky moc důležité místo. Dostat se přes velkou řeku vůbec nebylo jednoduché. Někdy na jaře, když tál sníl a vody v řekách bylo hodně, nebylo možné se z jedné strany na druhou vůbec dostat. A tak se na jaře nikam necestovalo.

Po modré zase do kopce až k rozhledně Boice.

5 ZASTAVENÍ – U ROZHLEDNY BOIKY

Už jsme se rozhlíželi, ale tady si k tomu můžeme vylézt na rozhlednu. Rozhledna stojí na místě, odkud je dobrý výhled i ze země, a proto nemusí být příliš vysoká. Ale lidem se rozhledny líbí. Jestli je hodně jasno, můžete vidět vysoké hory Krkonoše a nejvyšší horu Čech Sněžku. Vidíte města a vesnice a taky pole a lesy.

Z roviny vykukuje zajímavý kopec, je tam jeden jediný a na něm stavba. To je Kunětická hora s hradem. A jsme zase u Keltů. Samozřejmě, v jejich době tam žádný hrad nestál. Kelty zajímal ten kámen, ze kterého je Kunětická hora. Jmenuje se znelec a je hodně pevný. Keltští kameníci z něho vyráběli úžasné mlýnky na obilí. Takový mlýnek potřebovala každá keltská hospodyně, kdykoli chtěla péct chleba nebo vařit kaši. Doma měla uschované obilí, a to si postupně podle potřeby mlela. Mlýnky rozváželi kupci do široka do daleka. I v dnešním Německu a na Slovensku se ty mlýnky nacházejí.

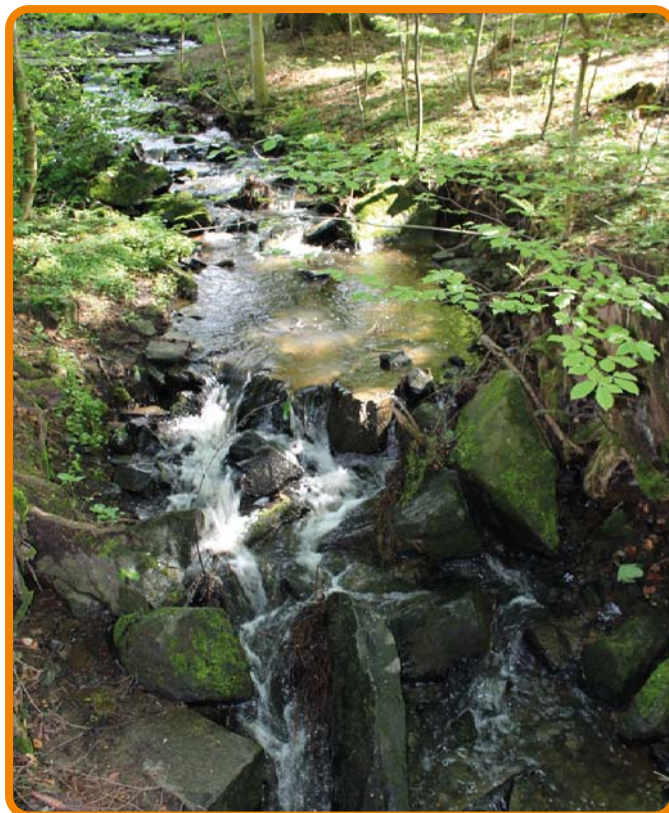
Kdybyste se mohli podívat na krajinu před dvěma tisíci lety, byla by mnohem lesnatější, jen sem tam vesnice s pár domy a kolem kousek půdy bez stromů – pole a pastviny.

Když se díváte směrem k horám a otočíte se doleva, vidíte vedle Boiky vesnici České Lhotice. Kousek za ní dál od nás stálo v dobách Keltů celé město neboli oppidum.

To město by nám připadalo zvláštní. Nebylo moc velké a domy v něm byly malé a celé ze dřeva a hlíny. Přesto mělo hradby a kdo chtěl dovnitř, musel projít bránou. Navíc stálo na kopci, kolem kterého teče řeka. Obyvatele chránily nejen hradby, ale i řeka a strmé srázy kopce. Zdejší Keltové si prý říkali Bójové a znamenalo to, že jsou strašní válečníci a chtějí každého porazit. Ale neválečili pořád. Usadili se a hospodařili. Hodně jich bydlelo v nížině, kde se jim hospodařilo mnohem líp. Byla tam lepší půda a podmínky pro zemědělství. Ve městě bydleli hlavně různí řemeslníci. Třeba kovář, hrnčíř, kovolítec... Na trh do města přicházeli nakupovat okolní zemědělci a kupci zdaleka přinášeli na prodej vzácné zboží a nakupovali zdejší výrobky. Město mělo i svého vládce. Bydlel ve větším domě než ostatní, ale i ten jeho dům byl ze dřeva. Město tu stálo asi tak 150 let.

Pak se přiblížili nepřátelé. Zdejší lidé se o nich doslechli. Přestali přicházet kupci. Báli se o svoje zboží i o život. Obyvatelé města se sešli a radili se, co dělat. Když kupci nepřicházeli, nebylo komu prodávat. A obyvatelům města se přestalo dobře dařit. Nakonec se rozhodli odejít a najít si místo, kde se jim bude dařit

stejně dobře, jako se jim dřív dařilo tady. Sbalili si věci a vyrazili na druhou stranu, než odkud přicházeli nepřátelé. A šli hodně daleko. Vlastně úplně přesně nevíme, kam došli a kde se znovu usadili. Město zůstalo opuštěné. Domky se postupně rozpadly. A teprve za dlouhou dobu přišli noví obyvatelé. Nebyli to už Keltové. Mluvili jinou řečí. Město už nenašli. Zbyly z něho jen hradby schované v lese, který vyrostl na místě keltského města. Ti noví obyvatelé si svou vesnici postavili o kousek vedle. A na místě města vymýtili les a zorali pole. Jen nedlouho potom, kdy Keltové opustili svoje město v Železných horách, skončil právě i doba železná. Ale lidé to tehdy nijak nepoznali. To jen my si to dnes takhle řadíme, abychom se v dějinách lépe vyznali.

Na obrázku je keltský archeoskanzen v Nasavrkách. Je postavený podle archeologických nálezů a zjištění, aby co nejvíc keltské město připomínal. To skutečné oppidum, jak se keltskému městu správně říká, bylo větší. Mnohem větší. Mělo větší plochu a bylo v něm víc domků a hospodářství.

Ještě jednou se rozhlédněte do dálky. Před dvěma tisíci lety bylo hodně věcí jinak. A hory na obzoru to všechno pamatují, a ještě mnohem víc. Škoda, že se jich nemůžeme ptát.

Pokud máme čas a nejsme unavení, vypravíme se ještě k bývalému oppidu, kde můžeme vidět jeho valy, které postavili Keltové. Je vzdálené 1,5 km. Vrátime se stejnou cestou zpátky. Na úplný závěr můžeme navštívit expozici na zámku v Nasavrkách: Po stopách Keltů.

TIP:

Pokud se vám dnešní výprava líbila a zajímá vás historie, zkuste i Výpravu do doby románské, která vede romantickým údolím řeky Doubravy.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRACOVNÍ LIST

1. Jak se jmenuje doba, ve které žili v Čechách Keltové?

.....
.....

2. Jaké řemeslo bylo mezi Kelty vážené?

.....
.....

3. Z čeho si Keltové stavěli domy?

.....
.....

4. Škrtni, co Keltové nepěstovali.

hrách rajčata čočka
brambory pšenice len
ječmen

5. K čemu sloužily mlýnky, které vyráběli kameníci u Kunětické hory?

.....
.....

6. V čem by byl jiný ohled do krajiny před 2.000 lety?

.....
.....

7. Proč zaniklo keltské město (oppidum) u dnešních Českých Lhotic?

.....
.....